

BIBLIJA U ŠKOLI

Doprinos Biblije ljudskoj, kulturalnoj i religioznoj formaciji učenika*

CESARE BISSOLI

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano, 1, 00139 Roma, Italija

Primljeno:
12. 2. 2011.

Pregledni
članak

UDK 268:37
37.014.523
371.3:22

Sažetak

Autor objašnjava zašto je potrebno proučavati Bibliju u školi i u školskom vjeronauku. Biblija je povezana s korijenima Europe i njezina identiteta. Proučavanje i upoznavanje Biblije ujedno je i doprinos izgradnji humanijeg i istinoljubivijeg svijeta. Mjerilo za tumačenje Biblije, koja je izvor i prijedlog istinski ljudskog života, je Isus. Po učenju starozavjetnih proroka i Isusa Krista, u središtu moralnog života je ljubav prema Bogu i bližnjemu, skrb za siromahe i bratsko praštanje. Europski je ethos već dva tisućljeća obilježen blaženstvima i Govorom na gori. Biblija je kritički glas o našoj uljudbi, ali i nezaobilazno uporište naše kulture, što se očituje u raznim granama umjetnosti, kao što su npr. glazba, književnost, kazalište, film te ljudska misao općenito. Biblija je prvenstveno vjerna knjiga i kao takvoj joj treba pristupati. Autor na kraju iznosi ciljeve koje valja postići i ukazuje na najnovije smjernice crkvenoga učiteljstva kao i na temeljne didaktičke zahtjeve u vezi s uporabom biblijskoga teksta u školskom vjeronauku.

Ključne riječi: *Biblija u školi, zajednički korijeni Europe, biblijski etos, Biblija i umjetnost, Biblija i ekumenizam*

Ovim člankom ne želimo ponuditi uvod za uporabu Biblije u školi, nego motivirati njezinu veću uporabu u školskom vjeronauku (*Zašto je to potrebno*) i opisati prikladan proces djelovanja (*što činiti*), uz epistemološki pristup koji će potkrijepiti tvrdnju o potrebi za Biblijom u školi, te ponuditi prijedloge za njezinu primjenu.

1. ZAŠTO JE TO POTREBNO

Koji doprinos »umijeću čovjeka« može proizaći od katoličkoga školskog vjeronauka? To pitanje treba sebi postaviti i kato-

lički školski vjeronauk radi svoga punog ovjerovljenja. Odgovor je sadržan u općoj kategoriji kojoj se posvećuje sve veća pozornost, a to je hebrejsko-kršćanski humanizam. Riječ je o viđenju čovjeka koje je svojstveno biblijskoj tradiciji, a ta je tradicija u bitnoj mjeri sudjelovala u povijesti naše kulture, iako je u današnjoj postmodernoj kulturi snažno prožetom sekularizmom često krivo shvaćena, zanemarena, pa prema tome i marginalizirana.

* Naslov izvornika: *Bibbia a scuola*, u: »Insegnare religione« 21(2010–2011)4, 29–36.

Istina je da tvrdim da Europa nije kršćanska tvorevina i da Europa danas jest i treba biti laička, ali kao povjesničar ne mogu nijekati da je barem od 4. st. kršćanstvo duboko obilježilo europsku uljudbu te stoga ostaje bitna sastavnica njezinih korijena.

Jacques Le Goff¹

Prema tome, ponovno predlaganje naše teme u okviru učenja u školi znači pridonositi da se, barem u Europi, održi živim spomen na naše korijene i na naš cjeloviti identitet. Bit će to osobit – nerijetko dijalektički – doprinos formaciji *humano-ga*, koji može potaknuti na istinu koju se možda nesvjesno iščekuje, a danas se neprekidno iznova potvrđuje.²

Mogu se razlikovati dva oblika biblijskog doprinosa: 1) izvorna perspektiva postojanja; 2) isto tako izvorno nasljedstvo, koje se stručno naziva »povijest utjecaja« (Wirkungsgeschichte), koja omogućuje životni kontinuitet s prošlošću i s budućnošću. Ne naziva se bez razloga Biblija »velikim kodeksom« zapadne kulture.

1.1. *Izvorna perspektiva postojanja*

Ta se perspektiva očituje iz humanizirajućeg sadržaja biblijske vjere, koji predstavlja valjan razlog pozornosti za vjernike i nevjernike. Ovdje izdvajamo tri istaknuta čimbenika:

a) Prije svega vrijeme je da se prizna kako biblijsku objavu ne treba promatrati kao samostalnu raspravu o Bogu, jer je u njezinu središtu odnos (savez) između Boga i čovjeka, zbog čega je ta objava ujedno očitovanje Boga čovjeku i objava čovjeka samome sebi u svjetlu Boga (usp. GS 22). To je autentična antropologija »po mjeri čovjeka« sukladno Božjoj misli. U pristupu velikim biblijskim tekstovima Staroga i Novog zavjeta i kasnijim kršćanskim dog-

mama valja stoga jasno osvijetliti i njihovu antropološku, a ne samo teološku vrijednost. To je osobito dobro definirao Sv. Irenej, crkveni otac iz 2. st.: »*Gloria Dei, vivens homo*«, slava Božja, njegov duboki identitet, odražava se u životu svake ljudske osobe. Ta se vrijednost izražava toplo, poziva na uključivanje, bogata je sugestijama. Gotovo bi se moglo reći da je riječ o egzistencijalnom pozivu, kao za *tua res agitur* što se ne prevodi kao nametanje (taj se poziv naime može odbiti), ali posjeduje određenu razinu poticaja, štoviše izazova, jer predlaže nesumnjivo izvorni način da se bude čovjek, što je nerijetko zbudjujuće, štoviše predstavlja izbor koji potiče na razmišljanje. Poticaj na razmišljanje je prvi znak biblijskog humanizma.

Vjera koja potiče na razmišljanje, makar i bez vjerovanja, bolja je i primjerenija čovjeku od vjere koja potiče na vjerovanje bez razmišljanja.

kard. Carlo M. Martini

Prema tome, uvjereni smo da pomagajući učenicima da razmišljaju o čovjeku po uzoru na biblijskog čovjeka, njegovim velikim pitanjima o životu i smrti, ljubavi i patnji, sadašnjosti i budućnosti, dobru i zlu, predstavlja sredstvo koje ne treba podcjenjivati u pretjeranom zanosu životnog okruženja koje učenike zbudjuje i prijeći im da temeljito promišljaju. Moći će se tako sučeliti s prijedlogom koji omogućuje da se nasluti moguće rješenje te pomaže da se iz životne nesigurnosti doživi iskustvo mira. Biblijska poruka može preoblikovati taj vremenski tijek, koji je ponekad

¹ Usp. »Il Corriere della sera«, 21. lipnja 2010.

² Usp. dva značajna uporišta: tekst G. Ravasia u nedjeljnom prilogu novina *Sole 24 ore* i priznavanje uporabe Biblije u školi zahvaljujući Sporazumu koji su u ožujku potpisali Miur i udruženje Biblija.

anoniman i nezadovoljavajući, u doba obećanja i nade. Tako dolazimo do srži pitanja o smislu koje, premda neodređeno, obrazlaže sudjelovanje i iščekivanje brojnih učenika od školskog vjeronauka u Italiji.

Posljedica djelovanja

Biblija se ispravno predstavlja kad se uspostavi sučeljavanje s njezinim i našim *humanum*, »vratajući« *joj tako njezinu privlačnu jezgru, povijest Boga koji je koračao s ljudima, a učenicima povijest ljudi koji mogu koračati s Bogom.*

b) U logici tih redaka neposredno počinjemo misliti na lik Isusa Krista, koji je nenadvisivo usredotočenje kršćanskog humanizma. Drugi vatikanski koncil kaže: »Tko god slijedi Krista, savršenoga čovjeka, i sâm postaje više čovjekom« *(GS 41). Ako Bog postaje vidljiv po Isusu čovjeku, tada njegova slika pravedna čovjeka omogućuje takvo viđenje. Dovoljno je prisjetiti se njegova stila života i smrti, čovjeka »koji je, jer Bog bijaše s njime, prošao zemljom čineći dobro i ozdravljajući sve kojima bijaše ovladao đavao« *(Dj 10,38), kako bi se zaključilo da svatko komu je na srcu čovjek pronalazi u Kristu suputnika u traženju, a ujedno i onoga koji donosi spasenje. U svakom slučaju, Isus je dio velikih osobnosti, od Sokrata do Gandhija, koje su utjecale na čovjekovu povijest. Netko je rekao da ne poznavati Isusa uvijek znači i pomalo ne poznavati samoga sebe. U tome se smislu može reći i da kontakt s četirima Evanđeljima ima prednost pred drugim stranicama Biblije, ili, bolje rečeno, postaje kritički sažetak svih drugih biblijskih knjiga.**

Posljedica djelovanja

Isus je mjerilo tumačenja Biblije. Jedino je Isus, Sin Božji, vidio Oca i jedino On poznaje Njegovu riječ.

c) Isusov spomen – i prisjećanje na velike ljude koji se spominju u Bibliji – pod-

sjeća na treće značajno obilježje baštine koju su nam oni ostavili u nasljedstvo: snažno i nezaboravno moralno poimanje života. Za Krista i proroke ono što nije moralno je nehumano, kao što pokazuje njihova rasprava s lažnim narodnim vođama (usp. Ez 34; Mk 7,1–15). U središte moralnog života oni ne stavljaju ni razum ni moć, nego ponajprije i uvijek ljubav prema Bogu i bližnjemu, koja se izražava u pravdi, skrbi za siromahe i bratskom praštanju. Blaženstva i Govor na gori (Mt 5–7) već dvije tisuće godina označavaju zajednički europski *ethos*. Izgubiti kontakt s njim nužno znači globalno osiromašenje i izvor sukoba. Danas to dramatično potvrđuje situacija velikog dijela svijeta gdje vladaju bijeda i glad, što nemalim dijelom uzrokuje bogate zemlje koje su uvelike zaboravile na svoje kršćansko obilježje. Bio bi dovoljan prosvjed Evanđelja na ponašanje današnjega i jučerašnjega svijeta za motiviranje unutarnjeg zahtjeva da se time poslužimo kao izobrazbom za pravedniji i solidarniji suživot.

Posljedica djelovanja

Biblija je izvor i prijedlog istinski ljudskog života. Ona je uvijek bila i bit će kritički glas o uljudbi koja se izgrađuje stoljećima.

1.2. Ne zamjenjiva baština: povijest utjecaja

Obilježje je povijesne religije kao što je ona biblijska da nije mrtva poput religije drevnih Egipćana, Grka i Rimljana, nego da već dvadeset stoljeća opstaje između svjetla i sjene, te prema tome sa sobom donosi povijest utjecaja (*Wirkungsgeschichte*) kojoj je vrijednost naširoko priznata, ali je nažalost izložena nepoznavanju činjenica.

Kako bismo konkretizirali svoju misao, valja ponoviti prigovor laika Debraya u njegovome glasovitom izvješću o religiji u francuskoj školi:

... Riječ je o sve većoj prijetnji da se izgubi kolektivna baština, o razdvajanju sastavnih dijelova nacionalnog i europskog spomena, pa zbog pomanjkanja religijskih informacija zabati na katedrali u Chartresu, Tintorettovo Raspeće, Mozartov Don Giovanni, Hugoov Zaspali Boaz i Aragonov Sveti tjedan postaju uvelike neshvatljivi, a stoga i nezanimljivi. Ako se Trojstvo zamijeni odnosno poistovjeti s postajom podzemne željeznice ili pak podsjeća na dane praznika, na duhovske praznike, subotnju godinu ili neki podatak iz kalendara, riječ je o izjednačenju koje ujedno znači i osiromašenje svakodnevnog okruženja. Javlja se tjeskoba zbog mogućega zajedničkog rušenja građanske solidarnosti, čemu nemalo pridonosi sadašnje nepoznavanje naše prošlosti i vjerovanja drugih. Riječ je o neznanju opterećenom stereotipima i predrasudama. To je »religijska nekultura« zbog koje netko pred Botticellievom Gospom pita: »Što je to, tko je ova žena?«

Régis Debray

I s toga, ponajprije kulturalnoga gledišta otvara se mogućnost izobrazbe koja bi zapravo trebala suodgovorno uključiti predmete kao što su građanska povijest, jezik i književnost, povijest umjetnosti, ali među kojima školski vjeronauk daje osebujan doprinos. To ćemo malo kasnije nastojati još više pojasniti.

Ovdje (barem) podsjećamo na potrebu ispravnog procesa, kako se pozornost prema povijesti utjecaja ne bi svela na izvanjsku tvrdnju, tj. na prijelaz od slike križa na uporišni evanđeoski odlomak. Jasno, moguć je i takav osnovni proces prepoznavanja. Međutim, formativni doprinos se očituje onda kad se ostvari kritičko sučeljavanje između izvora učinaka (a to je većinom Biblija), onoga tko je radio na izvoru

(npr. Michelangelo u Sikstinskoj kapeli) i današnjeg promatrača (u konkretnom slučaju: vjeroučenici). Razina tog sučeljavanja je zajednički *humanum*, tj. one duboko »egzistencijalne činjenice« koje ujedinjuju osobe iako u različitim ulogama.

»Veliki kodeks«:
nezaboravno svjedočanstvo

Zanimanje za povijest utjecaja kršćanstva usredotočuje se na Bibliju. Stoga je ona nazvana »velikim kodeksom«, izričajem posuđenim od Williama Brakea (Frye). Time se želi reći da se Biblija smješta u zapadni svijet (prema tome, ne samo u svijet vjernika) kao »nezaobilazno uporište naše kulture, zvijezda vodilja prema kojoj su se usmjerili svi, vjernici i nevjernici, kad su tražili lijepo, istinito i dobro, možda čak i zato da se ne obaziru na tog vodiča i lutaju drugim putevima« (Ravasi).

Ti poslijebiblijski učinci su nemjerljivi. Moramo se stoga ograničiti na vidljive učinke koji se mogu preispitati zahvaljujući dokumentaciji kojom raspolazemo:

a) Ovdje ćemo spomenuti područja kulture koja su obilježena Biblijom. Izražavamo ih u binomu, polazeći od lakše shvatljivih i češće upotrebljivanih:

- *Biblija i umjetnost* shvaćena kao figurativno umijeće: slikarstvo, kiparstvo i arhitektura. To je oblik koji prevladava barem do 19. st. Kao materijalno uporište mogu nam pritom poslužiti npr. muzeji i katedrale.
- *Biblija i glazba*: od srednjovjekovnih gregorijanskih psalama do klasičnih skladatelja, od Bacha sve do danas, do pučkih religioznih pjesama pa sve do biblijskih primjesa u »lakoj« glazbi, npr. kod Boba Dylana.
- *Biblija i književnost*: od Pjesme stvorova do Dantea i kasnijih autora – Terezije

Avilske, Ivana od Križa, Góngore, Queveda... U kritičkim studijama danas je sve veći popis otkrića biblijskih korijena u djelima mnogih modernih i suvremenih pisaca. Odatle rasprave o Proustu i Bibliji, Leopardiu i Bibliji, Dostojevskom i Bibliji, odnosno o Bibliji kod Thomasa S. Eliota, Itala Calvina, Thomasa Manna, Miguela de Unamuna itd.

- *Biblija u umjetničkoj komunikaciji*: kazalište, film. Od crkvenih prikazanja do brojnih filmova o Isusu i o drugim biblijskim događajima itd.
- *Biblija i ljudska misao* u raznim područjima: pravu (prava čovjeka u raznim poveljama), teologiji i filozofiji (Augustin, Toma Akvinski, Kant, Rosmini, Nietzsche...); humanističkim znanostima, kao što su psihologija (Freud, Jung) i sociologija (Marx, Weber).
- *Biblija i etos*: mjerila i moralni život na osobnoj, društvenoj, institucionalnoj razini...
- Valjalo bi se prisjetiti i *odnosa između Biblije i religioznih početaka* (nastanka Crkve, ali i podrijetla i života pojedinih sekta).

b) Blisko povezana s tom, još uvijek živom povijesno-kulturalnom baštinom, Europa se na svom putu prema jedinstvu, pa dakle i prema traženju svojih zajedničkih korijena, predstavlja kao stvarno vodeća. Biblija tu može odigrati životno važnu ulogu. Autoritativni tumač toga je, među ostalima, kard. Carlo M. Martini, koji je, govoreći o Europi, Bibliju nazvao »knjigom naše budućnosti«.

Budućnost Crkve u Europi i njezino poslanje u korist europskoga društva blisko su povezani s poznavanjem Biblije i ljubavlju prema njoj. Biblija nije samo knjiga koja prenosi tradiciju hebrejskog naro-

da i podrijetla kršćanstva. Ona je i knjiga sveukupne europske povijesti, kao što su to priznavali svi veliki europski mislioci.

Bit će dakle sve potrebnije da u Europi bude žena i muškaraca koji će svjedočiti besplatnost, sebedarje, služenje zajedničkom dobru iznad dobra pojedinca i skupina te nužnost praštanja. Na tim stupovima počiva pravedna uljudba koja je u stanju pomoći slabijima, društvo koje omogućuje odnose istinskog prijateljstva koji idu dalje od odnosa u kojima su važni samo interes i računica.

kard. Carlo M. Martini

Nesumnjivo je to vrlo sugestivno viđenje: biblijski humanizam, obilježen dvostrukim, iako jedinstvenim hebrejsko-kršćanskim obilježjem, može se dobro sučeliti sa složenom i rizičnom budućnošću, koja je takva zbog sve većega religijskog pluralizma i oštre globalizacije. Može se naslutiti da Biblija, osim svoga posebnog doprinosa vjeri pojedinih vjernika, po povijesti svojih utjecaja može u formaciji mladih postati autentična »knjiga humanosti«.

2. KAKO TO POSTIĆI

Tu tako osebujnu baštinu valja nužno »prilagoditi« za školsku uporabu. Kako to postići?

2.1. Uloga Biblije u školskom vjeronauku

Uloga Biblije je da bude religiozni dokument, koji temeljito obrazlaže hebrejsko-kršćansku činjenicu, bilo s obzirom na njezino podrijetlo (»protologija«), bilo s obzirom na njezin razvoj u vremenu (»povijest«), ili s obzirom na konačni rezultat (»eshatologija«).

Biblija nije ni banka podataka ni imovina kršćanske religije, nego izvorno temeljno nadahnuće, kao što je to korijenje za plodove kakve biljke. Ona ne daje teh-

ničke odgovore poput kuharskog recepta, nego ukazuje na izbor područja, na smjer hoda s obzirom na velika čovjekova pitanja. Stoga je bitno religiozno uporište i očituje, sukladno svom govoru, Božju objavu, Božju riječ s obzirom na čovjeka, svijet i Boga.

Biblija svoju funkciju religioznog dokumenta u školi vrši pomoću raznih uloga koje se ukratko mogu ovako opisati:

a) Bibliji valja pristupati kao *prvotnom i nezamjenjivom svjedočanstvu hebrejsko-kršćanske religije*.

Pomoću Biblije upoznaje se podrijetlo hebrejskog naroda, Isusa, prve kršćanske zajednice s njihovim svijetom i osobama, događajima, ustanovama, mišlju itd. To je dakle temeljna uloga, koja stoga prethodi svakoj drugoj ulozi i upućuje u poznavanje katoličke religije.

b) Bibliji valja pristupati kao *izvornoj i sveobuhvatnoj matrici poslijebiblijske povijesti (povijest utjecaja)*.

Kao što smo već spomenuli, zahvaljujući Bibliji ne poznaje se samo Biblija, nego i ono što je ona proizvela tijekom 20 stoljeća, ponajprije u sjeverozapadnom dijelu Zemlje, a potom i u Trećem svijetu širenjem kršćanstva i europske kulture. Ti utjecaji imaju religijske (npr. neka katedrala), ali i laičke učinke (npr. temelj brojnih povelja o pravima), usustavljeni su u književnim i umjetničkim djelima, u ustanovama i posebice u živim osobama (zajednica vjernika koja se nadahnjuje na Bibliji kao na knjizi života). Ne želimo time reći da su proizvedeni učinci uvijek sukladni biblijskom izvoru, ali su na neki način njime zahvaćeni.

c) Bibliji valja pristupati kao dubokom i vjerodostojnom hermeneutskom mjerilu postojanja.

Budući da je Biblija plod brojnih ljudskih iskustava tijekom raznih stoljeća, nje-

na je odlika da lako uspostavlja dijalog s temeljnim ljudskim iskustvima, koja se neizbježno javljaju u vezi s pitanjima o smislu života i smrti, o dobru i zlu, o podrijetlu i svršetku... Pismo u sebi sadrži toliku mudrost i dubinu odgovora, provjerenu tisućljetnim iskustvom naraštaja koji su uza nj prianjali, te se općenito smatra remek-djelom čovječanstva, istinskim »velikim kodeksom« koji zaslužuje da ga svi slušaju – vjernici iz vjerskog uvjerenja, a drugi zbog bogatstva humanosti. Taj hermeneutski potencijal danas uvelike proučavaju teorijske rasprave (H. G. Gadamer, E. Levinas, P. Ricoeur i sl.), a pristupačnim ga čine »biblijske teologije« Starog i Novog zavjeta te specifična duhovna i antropološka razmišljanja (E. Bianchi, B. Forte, A. J. Heschel, C. M. Martini, S. Quinzio, G. Ravasi i dr.).

d) Bibliji valja pristupati kao pologu bogatog i prestižnog izražajnog jezika.

Tipično je za sjajnu književnost blisko povezivanje onoga što ona kaže s načinom na koji to izriče. Bibliji se, zbog njezine drevnosti i svjetske proširenosti, priznaje vrijednost briljantnog jezika koji je istovrstan sadržaju, te bitno posredovanje sadržaja: od pripovijedanja prema simbolu, od figurativnog govora prisposoba do ponovnog čitanja...; ukratko, vrijednost korištenih književnih vrsta. Nalazimo se pred nečim što se može smatrati najvećom jezično-religioznom baštinom čovječanstva, s očitim poslijebiblijskim učincima na području misli, pjesništva i pripovijedanja. (To je područje tekstualne egzegeze. Valjalo bi mu posvetiti posebnu pozornost kao što su to učinili npr. E. Auerbach, N. Frye, L. A. Schöckel i D. M. Turolde.)

e) Bibliji valja pristupati kao *vjerničkoj knjizi*.

Naravno, ne namjeravamo predlagati Bibliju kao vjernici, prema dinamikama

sudjelovanja koje su svojstvene vjeri, nego pokazati kako vjernici shvaćaju Bibliju, tj. u značenju koje proizlazi iz Objave i u kontekstu vjere zajednice kršćana, u specifičnom školski jasno organiziranom putu, pristupajući naime vjeri vjernika kao objektu kulture. Da to Biblija zaslužuje, dovoljno pokazuje činjenica da je Biblija najraširenija knjiga na svijetu, jer je zajednička dvjema religijama, hebraizmu i kršćanstvu. Zahvaljujući ponajprije njima, Biblija izriče izvorne vrednote koje smo malo prije spomenuli. Na njih se nadovezuje teološko shvaćanje Pisma koje se promatra, prihvaća i živi kao Božja riječ, s izuzetno spekulativnim i djelatnim bogatstvom na etičkom, duhovnom, umjetničkom i drugim područjima. (Na tu se razinu postavljaju izričaji Crkve među kojima su *Dei Verbum* Drugoga vatikanskog koncila, teološko razmišljanje o Bibliji, liturgijska uporaba, pastoralna praksa, lectio divina. Uporišne tekstove valja crpiti iz tih područja, kako bi ih se kulturalno razradilo.)

f) Sljedeći poticajni čimbenik predstavlja *ekumenska strana*: u strogom smislu riječi, Biblija je danas najveći dijaloški čimbenik među crkvama, a poznato je kako je Europa obilježena religijskim pluralizmom. Govoreći o »ekumenskoj strani«, ovdje mislimo na širi smisao, na »dijalog« sa svetim knjigama drugih religija: osobito »knjigama« triju religija – hebraizma, kršćanstva i islama, ne zaboravljajući ni svete tekstove hinduizma, budizma itd.

Biblijska poduka postoji i danas. Ona je nadživjela dotrajalost religijskopedaških poimanja. Koliko god se željelo tumačiti Bibliju kao temelj vjere, kao svjedočanstvo podrijetla, kao promišljanje povijesne tradicije nove prakse ili pak na neki drugi način, koliko god se željelo

privremeno prekinuti kontakt s njom, Biblija ostaje nedvojbeno valjana. Kad je riječ o molitvi, ne postoje bolji tekstovi koji su istodobno i umjereni i pozivaju na uključivanje, slike koje su dojmljivije i utjecajnije, upozorenja i utjeha koji su tako dugotrajni ili su ostali tako aktualni, niti kakav zakon koji je tako čvrst u svojim zahtjevima za slobodom.

G. Stachel,
stručnjak za biblijsku katehezu

2.2. Ciljevi koje valja postići

Biblijski izvor s pravom ulazi u sveopću organizaciju programiranja u mjeri koja mu pripada, dok u planovima osobnog učenja sudjeluje prema raznim ciklusima i odgovarajućim dijelovima. Budući da je nemoguće doći do specifičnih odredbi, ovdje u obliku spoznaja i mogućnosti navodimo one odredbe koje u većoj mjeri odgovaraju zahtjevima školskog vjeronauka, sposobnostima učenika, naravno, sukladno *nacionalnim preporukama*:

a) Valja temeljno poznavati Bibliju kao dokument koji je na počecima hebrejske religije i kršćanskog pokreta.

To uključuje sljedeće:

- poznavati bitna obilježja povijesno-geografsko-kulturalnog svijeta Izraela, Isusa i početaka Crkve
- raspolagati temeljnim ali posadašnjim informacijama o Bibliji kao književnom djelu, posebice o raznolikosti literarnih oblika te postanku Tore (ili Petoknjžja) i Evanđelja
- usvojiti shvaćanje velikih smjerova biblijske poruke: način na koji biblijski čovjek čita i izražava svoja iskustva; postanak i oblikovanje vjerovanja; shemu *povijesti spasenja*; ključne izraze biblijskog razumijevanja stvarnosti (obećanje, savez, kraljevstvo, izlazak...).

b) Treba znati uočiti vezu između biblijske činjenice i nekih većih izraza njezinih učinaka, posebice doprinosa Biblije stvaranju nacionalnog, npr. talijanskog i općeg, odnosno europskog identiteta.

To uključuje:

- usvajanje odgovarajućih informacija o današnjoj važnosti Biblije u kršćanskom svijetu (prihvat, primjena, vrednovanje, ekumenska suradnja itd.)
- svijest, iako na osnovni način, o povijesno-pravnim, jezično-književnim i umjetničkim temeljima koji nas povezuju s klasičnim i judeokršćanskim svijetom
- konkretno uočavanje utjecaja Biblije na ljudsku povijest (ustavne propise, velike povijesne procese, velike misaone sustave itd.) i, općenito, na zapadnu kulturu (književnost, kazalište, likovnu i filmsku umjetnost itd.).

c) Treba znati promatrati osobnu i zajedničarsku ljudsku stvarnost u korelaciji s biblijskim poimanjem čovjeka.

Sve se to može i ovako reći: to znači čitati ljudsko iskustvo na biblijski način, a Bibliju na egzistencijalni način. Drugim riječima, osvjetljavati životne probleme biblijskim značenjem, osvjetljavati Bibliju današnjim životnim iskustvima. Jednako tako, priznati da Biblija predstavlja svijet temeljnih i sveopćih ljudskih iskustava koja su značajna za svakog čovjeka koji razmišlja o konačnom smislu života. To ujedno znači priznati da čovjekov život uključuje skup iskustava, pitanja i pokušaja odgovora koji se podudaraju sa sličnim problemima koje je doživljavao biblijski čovjek.

To uključuje:

- sposobnost sučeljavanja s Biblijom na razini nekoga čovjekova egzistencijalnog problema, kao što su: rad, moć, sukob, eros, smrt, igra itd.

- razlučivanje takvog odnosa na više razina: slaganje u pitanju, izvorna misao biblijskog čovjeka, njegova specifičnost u odnosu na druge religijske odgovore, trag biblijskih motiva utjelovljenih u iskustvima pojedinih osoba
- usvajanje egzistencijalnog ili aktualiziranog čitanja Biblije: »od Biblije prema životu – od života prema Bibliji«, iako uz nužno kulturalno posredovanje.

d) Treba znati uočiti *vrhunske lingvističke izričaje u Bibliji* i otkriti njihov odnos s religioznim sadržajima koje prenose.

Taj opći cilj raščlanjujemo u sljedećoj temi:

- 1) valja shvatiti barem u osnovi da biblijski jezik nudi objektivne mogućnosti za izricanje religiozno transcendentnoga
- 2) valja stoga znati prepoznati višedimenzionalnost takva govora zahvaljujući poimanju osnovnih oblika biblijske književne tradicije
- 3) valja biti sposoban pristupati tekstovima slijedeći lingvistički put kojim ti tekstovi stižu sve do nas.

To uključuje:

- vježbanje uočavanja nekih uloga tekstualnog govora (prva, druga, treća osoba...) i uočavanja raznolikosti utjecaja u usporedbi s današnjim iskustvima
- prepoznavanje glavnih književnih oblika i njihove moći posredovanja u odnosu na sadržaje. Npr. prispodoba, pripovijedanje, povijest-saga, pripovijedanje čuda itd.
- dopuštanje da nas najistaknutiji biblijski simboli »dotaknu« kako bismo ih bolje shvatili (svjetlo, voda, kruh...)
- prepoznavanje sličnosti/razlike između biblijskog, religioznog i ljudskog (znanstvenog, praktičnog, pjesničkog) govora.

e) Treba znati *uistinu upotrebljavati biblijski tekst*.

To uključuje:

- vješto pronalaženje navedenog odlomka, prepoznavanje tradicionalnih kratica, razumijevanje određenog odlomka, osobno posjedovanje Biblije
- dopuštanje da nam tekst postavlja pitanja; rad s tekstom; brzo reagiranje na tekst
- sposobnost da se današnjim, vlastitim riječima izrazi glavno značenje biblijskih riječi i činjenica, upotrebljavajući sve prikladne govore: verbalni, neverbalni, figurativni, dramski itd.

f) treba poznavati sastavnice koje obilježavaju vjerničko čitanje Biblije.

To uključuje:

- prepoznavanje bitnih mjesta susreta vjere s Biblijom i njihovo tumačenje pomoću Biblije
- poznavanje odnosa Biblije i ekumenskog pokreta, od protestantske reforme do naših dana
- razlikovanje hebrejskog i kršćanskog shvaćanja Biblije
- poznavanje identiteta i razlika svetih knjiga velikih religija.

3. ŠTO UČINITI

Predlažemo nekoliko didaktičkih koraka prikladnih za promicanje susreta s Biblijom koji odgovara njezinu identitetu, sukladno ovdje iznesenim razmišljanjima.

Ukratko ćemo razmotriti dvije sastavnice koje smatramo najznačajnijima: 1) što u vezi s Biblijom predlaže najnovija reforma smjernica za talijanski vjeronauk; 2) nekoliko zanimljivih didaktičkih pomagala.

3.1. *Biblija u najnovijim smjernicama*

Ovdje uzimamo u obzir talijanske smjernice za katolički vjeronauk u višim razre-

dima osnovne škole (Uredba od 11. veljače 2010) i u srednjoj školi (Uredba od 3. kolovoza 2010).

U tim se smjernicama jasno potvrđuje *središnje mjesto Biblije* kao bitne sastavnice katoličkoga školskog vjeronauka. Štoviše, Bibliji pripada prvo mjesto među izvorima. Posebna se pozornost pridaje evanđeljima, a osobito se ističe lik Isusa upravo prema evanđeljima. Sve tematske jezgre (sadržaje) valja shvaćati u svjetlu Biblije. Bibliju valja poznavati u njezinu povijesnom i književnom identitetu, s obzirom na njezinu poruku i na središnje točke njezina usmjerenja: početke stvaranja, zaokret uslijed Izlaska i Isusove Pashe, Crkvu u vremenu i pristup vječnom životu. Stoga je potrebno znati pronaći i stvarno koristiti biblijski tekst, pomoću metoda koje su tipične za proučavanje dokumenata, kao što su: istraživanje, tumačenje, shvaćanje, sučeljavanje...

Opseg pristupa Bibliji uvijek je proporcionalan sposobnostima pojedinih učenika.

3.2. *Temeljni didaktički zahtjevi*

- Neka *Biblija govori sama o sebi*, tj. valja omogućiti Bibliji da izrekne svoj stvarni smisao, koji je moguće ustanoviti jedino pomoću povijesno-kritičke metode.
- *Izbor tekstova* nužno valja načiniti sukladno mjerilima važnosti sadržaja, jasnoći izričaja, važnosti za učenika, pripadnosti tematici koju valja obraditi.
- Bibliju treba susretati *prema logici dokumenta*. Drugim riječima, valja se koristiti vjerno prevedenim izvornim dokumentima, a ne prepričavanjem i riječima drugih autora. Jednako tako, treba joj pristupati svom širinom koja je sukladna obrađivanoj temi. Prema tome, riječ je o relativnoj i osebujnoj vremenskoj i metodičkoj autonomiji u okviru programa. To je tim više potreb-

- no jer je vrijeme u okviru školskog programa i njegova rasporeda ograničeno.
- To uključuje i dobro uređen i jasno obrazložen plan *upoznavanja Biblije* u njezinu identitetu, prema planu koji obuhvaća i trenutke proučavanja Biblije i trenutke upoznavanja Biblije s obzirom na tematske jezgre koje se tijekom školske godine obrađuju.
  - I Bibliju valja proučavati *u međupredmetnom dijalogu*, posebice s obzirom na ono što se odnosi na srodne točke u povijesti, književnosti, filozofiji i drugim predmetima. Tako proučavanje Biblije pridonosi postizanju zajedničkih ciljeva škole i ciljeva koji su predviđeni za pojedine predmete.
  - Didaktičko načelo *aktivnog uključivanja* ostvaruje se prema uobičajenim istraživačkim metodama: izravan pristup tekstu, proporcionalne vježbe pronalazjenja građe, vođeni rad s tekstovima: čitanje, tumačenje, pristup drugim biblijskim tekstovima, povezivanje s iskustvenim znakovima i značenjima, te sa znakovima koji se odnose na običaje, poticaje na osobno ili grupno djelovanje.
  - Uobičajena i prihvaćena praksa *vrednovanja*: a) *početno vrednovanje* s testovima koji su prilagođeni za temu koja se želi obraditi; b) *konačno vrednovanje* onoga što se učilo (test, pisani sastavci, razni kreativni izričaji »reakcije«).
  - Podučavanje biblijske sastavnice zahtijeva neka pomagala, kao što je geografsko-povijesna karta drevnoga Srednjeg istoka, Palestine, Sredozemnog mora. Što se tiče biblijskih dijapozitiva i filmova, potrebno je znati ih didaktički upotrebljavati, inače njihova uporaba postaje podložna potrošačkom mentalitetu. Potrebno je služiti se i građom koja će pokazati poveznice između biblijske i poslijebiblijske činjenice (npr. velika evanđeoska prikazivanja Božića i Uskrsa, ali i književni i filozofski tekstovi koji su na specifičan način povezani s Biblijom).